CIVILISATION

De första civilisationerna uppstod i Mesopotamien i dagens Irak. Civilisationer byggde på odling av grödor, som förvandlade människan från jägare och samlare till lantbrukare och skapade de första byarna. Dessa blev med tiden till städer och stadsstater och förde med sig en rad banbrytande uppfinningar.

Historiens första civilisation bildades för 5 800 år sedan i det bördiga området mellan de båda floderna Eufrat och Tigris i Mesopotamien.

Får och andra tamdjur gav de tidiga bönderna mjölk, kött, ull och dragkraft till plogen.

Civilisationen byggde på årtusenden av framgångsrika samhällen av jordbrukare, som dök upp i Mellanöstern för 11 000 år sedan, när jägare och samlare gick över till jordbruk. De tämjde djur som getter, svin och nötboskap. Det gav dem mjölk, kött, ull och inte minst dragkraft, som gav en större produktion.

Uppodlingen av marken gjorde att man kunde mätta betydligt fler munnar, och det gav en befolkningsboom. Byarna utvecklades fort, och för 10 000 år sedan uppstod de första städerna i Mellanöstern. Med städerna kom civilisationer.

Den äldsta civilisationen, Sumer i Mesopotamien, uppstod för 5 800 år sedan. Där fanns gott om mat, men en del annat saknades, och handelsnätverk etablerades därför. Behovet av kontroll över produktionen ledde till en byråkrati, som bland annat skapade det första skriftspråket, kilskriften.

Jordbruk uppstod oberoende av varandra på flera håll i världen. Från dem uppstod civilisationer, som alla byggde på samma mönster med fasta bosättningar, som blev städer, stadsstater och imperier. ■

Världens första civilisationer låg i Sumer i Mesopotamien i dagens Irak mellan de båda floderna Eufrat och Tigris, cirka tio mil från det nuvarande Basra. Huvudsätet var staden Ur, vars tempel syns på bilden.

Ziqquraten i Ur är bland de mest välbevarade i världen. En ziqqurat är ett slags tempel utan inre rum.

STADSSTATER

De äldsta byarna ligger alla i Mellanöstern, där de växte upp längs Eufrats och Tigris bördiga stränder för drygt 10 000 år sedan. Husen byggdes av torkad lersten och höll inte länge, men när de brakade samman, byggde man bara ett nytt hus ovanpå. Med tiden lyfte de många lagren upp byn på en kulle.

Så småningom uppstod behovet av en riktig stad. Städerna byggdes av sten och var centrum för flera byar. I städerna blev den politiska och ekonomiska makten centraliserad. Efter hand blev stadsstaterna självständiga maktcentrum omgivna av tjocka murar med tempel och palats. Stadsstaterna handlade med grannar och stred om kontrollen över jord, vatten och handelsvägar.

De stora civilisationerna uppstod självständigt på flera platser enligt samma mönster. Ett exempel är den bördiga Nildalen i Egypten, där städer uppstod i två riken som för cirka 5 100 år sedan enades i en gemensam kultur. Den existerade i nästan 3 000 år och var föregångare till de dynastier som kom senare. ■

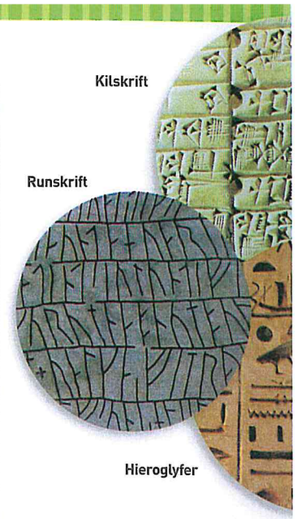

***Det första skriftspråket,** kilskriften, uppstod för omkring 4 700 år sedan. Senare följde andra typer av skriftspråk som de egyptiska hieroglyferna och runorna.*

SKRIFTSPRÅKET

De första skriftspråken uppstod ur ett behov av att föra räkenskaper över handel och lager.

Sumerernas kilskrift var det första för 4 700–4 300 år sedan. Tecknen trycktes med hjälp av kilformade redskap i mjuka lerplattor. De första tecknen var symboler för varor som öl, boskap och bröd, men med tiden utvecklades kilskriften till en stiliserad skrift, som även representerade ljud. Till slut användes den inte bara för uppräkningar utan även för mytologiska skrifter som hjälteeposet om kung Gilgamesh.

Nästan samtidigt växte ett annat skriftspråk, mayaindianernas hieroglyfer, fram i Centralamerika. Med få undantag, som egyptiernas hieroglyfer och de kinesiska tecknen, är alla skriftsystem inspirerade av mayas eller sumerernas skriftspråk.

Ett egentligt alfabet med bokstäver, som representerar språkets talade ljud, uppfanns först för 3 000 år sedan av fenicierna vid Medelhavet. De utvecklade ett system med 22 bokstäver, som var en så genial förenkling av piktogramspråkens alla tecken att det aldrig överträffats. Det feniciska alfabetet utgör grunden för dagens grekiska, ryska och latinska alfabeten. ■

DE TIDIGA CIVILISATIONERNA

De tidiga civilisationerna uppstod på flera ställen i världen inom några tusen år. Efter att den första civilisationen, Sumer, uppstod för 5 800 år sedan, följde både den egyptiska kulturen och induskulturen inom lite mer än tusen år.

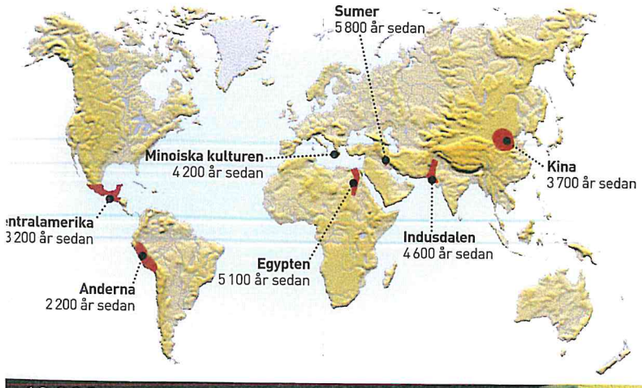

Husdjuren gjorde oss sjuka

Domesticeringen av husdjuren var en revolution för jordbruket. Djuren gav kött, mjölk, ull och dragkraft till plogen. De gjorde oss dock även sjuka. Många av historiens stora farsoter som smittkoppor, mässling och tuberkulos är en konsekvens av människans samvaro med djuren. Från början plågade sjukdomarna bara djuren, men de hade anpassat sig till dem, så att de inte längre dog av dem. När sjukdomarna smittade oss, var det däremot en katastrof.

I Europa och Asien spred handel från öster till väster dessutom sjukdomarna. I Amerika kom de först med européerna. Här mötte de farliga sjukdomarna ett folk utan motståndskraft och spreds därför snabbt.

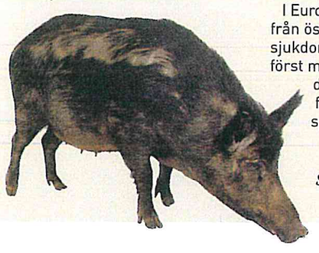

***Sjuka husdjur** har överfört flera sjukdomar till människan.*

DE FÖRSTA JORDBRUKEN

Åkerbrukets början för omkring 11 000 år sedan är en av de största omvälvningarna för människans livsvillkor. Det ledde till helt nya livsstilar, yrken, uppfinningar, civilisationer och en enorm befolkningsboom.

När istiden slutade för 13 000 år sedan, blev det varmare och fuktigare, medan tundror och ökenområden drog sig tillbaka. Åkerbruket uppstod ungefär samtidigt på flera håll i världen, men de tidigaste spåren efter åkerbruk finns i Mellanöstern, där jägare och samlare började komplettera jakten med att skörda vilda gräs. Med tiden ledde det till de första bofasta bönderna i byar som Tell Abu Hureyra i Syrien.

I åkerbruket i Mellanöstern odlade bönderna korn och olika vetearter, eftersom dessa växter fanns i vilda varianter. På andra håll i världen fanns det andra vilda växter, och även om åkerbruket uppstod enligt samma mönster som i Mellanöstern, var grödorna annorlunda. I östra Kina började risodlingen för omkring 9 000 år sedan, medan det i södra Afrika växte många olika grödor som hirs, durra och jams för 4 000 år sedan.

Med tiden kompletterades åkerbruket med djurhållning och blev till ett regelrätt lantbruk. I och med djuren fick bönderna tillgång till nya livsmedel och den viktiga dragkraften. ■

***Historiens första bönder,** som levde i byar i Mellanöstern, odlade korn samt tvåkornigt och enkornigt vete.*